

EXAMENSARBETE

Våren 2006

Läroarbldningen

Elevs tankar om hållbar utveckling

**En studie kring elevs tankar och engagemang för en
hållbar utveckling.**

Författare

Karin Hansson

Handledare

Lenart Törnblad

www.hkr.se

Elevers tankar om hållbar utveckling

En studie kring elevers tro och engagemang för en hållbar utveckling

Abstract

Jordens framtid är något som bekommer var och en. För att jag som pedagog ska kunna utgå från mina elever vid planering av undervisning är det viktigt att jag är medveten om hur de tänker sig jordens framtid. Tror eleverna på en hållbar utveckling, är eleverna optimister eller pessimister? Syftet med den här studien är att ta reda på hur eleverna tänker kring jordens framtid. Frågeställningarna som använts gäller hur eleverna tänker på framtiden och om de själva känner något engagemang för att gynna en hållbar utveckling.

Studien bygger på kvalitativa intervjuer med elever som går i gymnasiet. Resultatet av intervjuerna visar att eleverna har skilda åsikter om framtiden. Pojkarna i studien är optimister medan flickorna är pessimister. Optimisterna tror på en ljus framtid, de problem vi har på jorden idag kommer att lösa sig så småningom och framtiden är ingenting som dessa elever känner oro över. Pessimisterna å andra sidan tror inte att det löser sig så lätt. Vi måste agera nu om framtiden ska bli till det bättre. Det kanske rent av är för sent att göra något för en hållbar utveckling, vi kan kanske enbart bromsa den negativa spiralen. Eleverna visade ett litet engagemang för den hållbara utvecklingen.

Ämnesord:

Skolan, framtiden, hållbar utveckling, elevers tankar, optimism och pessimism

Innehåll

1 Inledning	6
1.1 Syfte	7
1.2 Disposition	7
2 Bakgrund	7
2.1 Naturen och människans syn på den	7
2.2 Elever från förr och deras tankar om framtiden	8
2.2.1 Elever födda på 70- talet	8
2.2.2 Elever födda på 60- talet	9
2.2.3 Elever födda på 50- talet	9
3 Litteraturgenomgång	10
3.1 Definition av begreppet hållbar utveckling	10
3.2 Hållbar utveckling i styrdokument	11
3.2.1 Internationella styrdokument	11
3.2.2 Nationella styrdokument	13
3.2.3 Lokala styrdokument	14
3.3 Elever och framtiden	15
3.3.1 Framtid	15
3.3.2 Framtidstro	16
3.3.3 Elevers engagemang	17
4 Frågeställningar	18
5 Metod och genomförande	18
5.1 Metodval	18
5.1.1 Val av informanter	20
5.1.2 Teknik använd vid intervjuer	20
5.2 Bearbetning av intervjuer	21
5.3 Etiska överväganden	21
6 Redovisning av resultat	22
6.1 Optimisten	23
6.2 Optimisten light	24
6.3 Pessimisten light	25
6.4 Pessimisten	26
6.5 Elevernas engagemang och förslag på åtgärder	27

7. Diskussion	28
7.1 Optimist och optimist light	28
7.2 Pessimist och pessimist light	29
7.3 Engagemang, ansvar och förslag på åtgärder	30
7.4 Tillämpning- skolans uppdrag och ansvar	32
7.5 Metoddiskussion	35
7.6 Förslag på fortsatt forskning	36
8 Sammanfattning	37
9 Referenser	38
9.1 Tryckta källor	38
9.2 Elektroniska källor	39
9.3 Muntliga källor	39

Tabeller

Tabell 1 Sammanfattning av resultat vid intervjuer	22
--	----

Bilagor

Bilaga 1 Utgångsfrågor vid intervju med elever	
--	--

Förord

Under arbetet med den här uppsatsen har det för mig blivit ännu tydligare att framtiden är något som berör alla, om än på olika sätt. Under skrivprocessen fann jag en gåta som Christer Bjurwill (1993) hade fått av en elev vid ett nationellt prov i svenska som behandlade ämnet framtiden. Gåtan handlar om tre bröder, vet du vad de heter?

Den förste är inte där – han har varit där redan
den andre är inte där, han kommer först sedan.
Men dock den som skapar de andra båda
trots att han själv blott finns till i det ögonblick då
nummer ett utav bröderna blir nummer två.
För söker du honom så finner du bara
en av de andra i brödernas skara.
Och kan du namnet på bröderna ge
så nämner du mäktiga härskare tre
som tillsammans behärskar ett väldigt rike
och själva är riket, som like vid like. (Bjurwill 1993:23)

Den här uppsatsen fokuserar på en av de tre bröderna. Det fullständiga svaret hittas i den avslutande diskussionen.

Jag vill rikta ett stort tack till de elever som hjälpt mig med den här uppsatsen genom att vara tillgängliga för intervju, jag vill även tacka de pedagoger som gjorde det möjligt för mig att genomföra intervjuerna.

1. Inledning

Människans tid på jorden har i flera tusen år präglats av förbrukning av jordens resurser. Långt innan Brundtlandkommissionen kom med sin rapport år 1988 som handlade om vår gemensamma framtid och vad vi människor bör göra för att vår värld ska hålla för framtida generationer (Världskommissionen för miljö och utveckling 1988), var problemen vi människor ställt till med uppenbara. När kapten James Cook år 1774 landsteg på ön Påskön i stilla havet möttes han av en civilisation i nöd. De polynesier som cirka 1000 år tidigare landstigit på ön hade med sitt levnadssätt och exploatering förstört ön. Det fanns inga träd kvar och den lilla föda som fanns tillgänglig var de höns som föddes upp. (Sörlin & Öckerman 1998) Det som skedde på Påskön är ingalunda unikt, vi kan betrakta jorden som en stor ö med ändliga resurser som vi måste hushålla med för att säkerställa en framtid på jorden för allt levande.

Med tanke på att det nästan är ingen som bryr sig om miljön så kommer det nog vara ganska skitigt och tråkigt i framtiden. (Elevsvar vid intervju) Citatet är ett svar från en elev på frågan om hur framtiden kommer att se ut. Är det verkligen ingen som bryr sig? Ett av skolans enligt mig idag viktigaste uppdrag är att ge eleverna en tro på framtiden. Vi pedagoger ska förmedla redskap och kunskap till eleverna som ger dem den tro på framtiden som behövs. Om eleverna får kunskap om vår miljö och vad hållbar utveckling innebär kan också ett intresse väckas för att bevara och skydda densamma. Det är min plikt som pedagog att se till att eleverna får den kunskap de har rätt till enligt gällande styrdokument och göra undervisningen till något intressant och relevant. Det är viktigt att skolan förmedlar en bild av jordens framtid som väcker nyfikenhet, optimism och handlingskraft istället för passivitet. Om eleverna får med sig en negativ syn på framtiden, att hoppet redan är ute och att det är försent att handla, kommer det i sin tur leda till att jordens framtid inte blir så ljus som den kan bli. Det är viktigt att jag i egenskap av pedagog är medveten om elevernas tankar och tar tillvara på deras frågor. I dagens skola utbildar vi morgondagens ledare, som Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) skriver, ska utbildningen ge eleverna det som behövs för att de ska utvecklas till människor som känner ansvar och deltar aktivt i samhällslivet. (Utbildningsdepartementet 1994) Jag hoppas att min uppsats kan inspirera till eftertanke och diskussion vad gäller den syn på framtiden våra elever har och vilket engagemang de har för bevarandet av vår gemensamma jord.

1.1 Syfte

För att jag som pedagog ska kunna genomföra undervisning som utgår från mina elever är det viktigt att jag känner till deras tankar och idéer om framtiden. Som Vilgot Oscarsson (2005) skriver kan jag hjälpa mina elever att förstå dagens och morgondagens samhälle genom att känna till deras föreställningar om framtiden. Genom att diskutera framtiden med eleverna, kan jag som pedagog hjälpa till med det hopp och den tro som krävs för att skapa ett hållbart samhälle. Frågeställningar som använts vid studien presenteras i kapitel fyra.

Syftet med den här uppsatsen är att ta reda på vilken framtidstro gymnasieelever har när det gäller vår jord ur ett hållbarhetsperspektiv.

1.2 Disposition

Den här studien är uppdelad i sju delar. Den första delen består av en inledning där även syftet med studien klargörs, därefter följer en bakgrund som förklarar några av de tidigare natursyner som människor haft samt en genomgång av en äldre studie med liknande syfte. Den tredje delen består av en litteraturgenomgång där begreppet hållbar utveckling definieras samt dess inflytande över styrdokument på internationell, nationell och lokal nivå. Här följer också en sammanfattning av tidigare studier på området elever och jordens framtid. I den fjärde delen presenteras de frågeställningar som ligger till grund för den här studien. Den femte delen består av metodavsnittet, där val av metod motiveras samt urval, teknik och hur resultatet bearbetats. I den sjätte delen redovisas resultatet av de kvalitativa intervjuerna som genomförts med elever i gymnasieskolan och i den avslutande sjunde delen gör jag ett försök att knyta ihop studien och diskuterar studiens resultat, vilket jämförs med den litteratur som tidigare behandlats.

2. Bakgrund

I detta kapitel presenteras en bakgrund till naturen och människans syn på den samt en sammanfattning av en äldre studie om elevers syn på framtiden.

2.1 Naturen och människans syn på den

Jordens framtid och vår miljö var något som kom i fokus under 1960 talet. Rachel Carsons bok "Tyst vår" publicerades 1962 och den blev uppmärksammas både i Europa och USA. Boken skapade en allmän debatt och det började bildas miljögrupper som främst arbetade för att rena vattendrag.

Dessa problem var dock inte nya och okända, redan under 1800-talet väcktes frågor om naturresurser och föroreningar. Hur människan ser på naturen har växlat mellan olika kulturer och tider. De första människorna var beroende av vad naturen hade att ge för att kunna överleva. Dåtidens naturfolk hade ofta en magisk och respektfull syn på naturen. I det agrara samhället sågs naturen ofta som något hotfullt och vilt. Fram till och med 1600-talet var det ett värderande synsätt där Gud var den som stod högst. Människan levde längst ned på jorden och högst upp var Gud. Människan levde i naturen, senare fick naturen rollen som ond. Människan stod genom sin dygd och moral och social organisation över naturen. Naturen var något som skulle bekämpas och inte bevaras. En uppskattning för naturen började växa i början av 1800-talet. Det är nu människan börjar se naturen som en rekreationskälla och något värt att bevara. I dagens samhälle har, med hjälp av naturvetenskapen, en natursyn utvecklats där naturen ses som en icke kännande och icke tänkande resurs. På senare tid har dock detta synsätt satts i gungning med hjälp av ekologisk forskning, filosofisk och feministisk debatt. (Sörlin & Öckerman 1998)

2.2 Elever från förr och deras tankar om framtiden

Vid ett centralt prov i svenska 1988 som genomfördes av sistaårs elever på gymnasiet och elever vid Komvux skulle eleverna skriva uppsatser om givna ämnen. Temat var framtiden. De allra flesta elever valde att skriva om optimism och pessimism inför framtiden. (Bjurwill 1993)

2.2.1 Elever födda på 70-talet

De elever som deltog vid provet som är födda på 70-talet har gemensamt att de allra flesta tycker att det är helt rätt att vara optimistisk vad gäller sin egen framtid, trots att jordens framtid ter sig pessimistisk. En del av eleverna lugnar sin oro för framtiden med hjälp av tid eller rum. Bjurwill (1993) beskriver faktorn tid med att tiden ligger för oss. Det finns ännu tid att handla och därför behöver vi inte känna oro nu. En av elevernas svar beskriver detta: *Jag tror att förr eller senare kommer stora katastrofer att förinta världen, men det blir så långt efter vår levnadstid att vi aldrig någonsin kommer att få vara med om det.* (Bjurwill 1993:64) Katastrofen ligger så långt bort i tiden att det är svårt för eleven att föreställa sig den och därmed oroar sig eleven inte för densamma. Faktorn rummet förklaras genom att problemet inte gäller mig. Världen ligger alldeles för långt bort för att vi ska kunna till oss den och bli oroade. En elev beskriver detta med orden: *När man säger att eleverna tror att de själva kommer att få det bra och att resten av världen är kaos, så tror jag att det stämmer lite, i och med att man tänker att det händer aldrig mig.* (Bjurwill 1993:64)

2.2.2 Elever födda på 60-talet

Dessa elever var vid provets utförande elever vid Komvux. De är med andra ord äldre än de elever som vid studien gick i gymnasiet. En del av eleverna i denna kategori kan även ha barn vilket gör att de tänker på ett annat sätt inför framtiden. Deras tankar och åsikter finner jag ändå intressant därför att det är dessa, dåtidens Komvuxelever, som arbetar i dagens skolor med dagens elever. Vid genomläsning av elevernas uppsatser konstaterar Bjurwill (1993) att eleverna beskriver framtiden som en spegelbild av samtiden. Det är de vuxna som ska ta ansvaret för vilka föreställningar barnen har om framtiden. Om de vuxna är optimistiska inför framtiden kommer även ungdomarna bli det. En av eleverna ger en ny andledning till att vi känner pessimism. Hon förklarar pessimismen med att vi alla vet vad vi gör fel men vi fortsätter ändå göra det.

2.2.3 Elever födda på 50-talet

Dessa elever är vid uppsatsens skrivtillfälle äldre och de allra flesta verkar enligt Bjurwill (1993) ha barn själva. Jag finner deras svar intressanta av samma anledning som svaren i föregående kapitel. Här skriver eleverna om att det är de vuxna som måste stanna upp och låta barnen vara med. En elev skriver:

Jag anser att man måste se ljust på framtiden. Vi har ju fött barn till denna världen, och då måste vi göra en stor insats mot allt som kan förstöra vår jord. Vi som vuxna måste påverka våra små i positiv riktning, lära dem rätt och fel, om hur miljön mår bäst, om hur viktigt det är med fred och vänskap, o.s.v. När vi ser hur pessimistiska barnen är, ser vi själva att vi måste göra något snabbt för att barnen ska få tron på världen tillbaka. (Bjurwill 1993:75)

Precis som eleverna födda på 60-talet poängterar även dessa elever vikten av att de vuxna i samhället agerar förebilder för ungdomarna. En del beskriver den rådande optimismen på samma sätt som eleverna födda på 70-talet, de skriver att eftersom vi lever långt ifrån svält och miljökatastrofer förtränger vi den verklighet som finns och som närmar sig oss. (Bjurwill 1993)

3. Litteraturgenomgång

I detta kapitel följer en definition på begreppet hållbar utveckling. Därefter en genomgång av vad styrdokument på internationell-, nationell- och lokal nivå skriver om hållbar utveckling. Vidare i kapitlet görs en redovisning för vad tidigare studier visat om elever och framtiden, om elevers tro på framtiden samt vilket engagemang som finns hos eleverna.

3.1 Definition av begreppet hållbar utveckling

Det finns många olika sätt att se på begreppet hållbar utveckling. En definition som myntades av Brundtlandkommissionen är: *En hållbar utveckling kan definieras som en utveckling som tillfredställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredställa sina behov.* (Världskommissionen för miljö och utveckling 1988:57) Begreppet behov innefattar först och främst de grundläggande behoven som världens fattiga behöver för att nå en rimlig levnadsstandard som till exempel föda, vatten, bostäder och arbete. En levnadsstandard som sträcker sig över de mest grundläggande behoven är endast möjlig om vi konsumerar på ett sätt som gynnar den långsiktiga hållbarheten. Sådant som kan äventyra den hållbara utvecklingen är enligt Brundtlandkommissionen:

Ett samhälle kan äventyra sina möjligheter att tillfredställa sin befolknings grundläggande behov i framtiden på många olika sätt, t ex genom överexploatering av resurserna. Inriktningen av den tekniska utvecklingen kan lösa vissa omedelbara problem men samtidigt leda till ännu större framtida problem. Stora delar av befolkningen kan komma på undantag av en illa genomtänkt utveckling. Jordbruk, avledning av floder, mineralutvinning, utsläpp av värme och giftiga gaser i atmosfären, skogsbruk samt genmanipulation är samtliga exempel på människans ingrepp i de naturliga ekosystemen under utvecklingens lopp. (Världskommissionen för miljö och utveckling 1988:58f)

Av citatet förstår vi att hållbar utveckling handlar mycket om miljön och vår jords resurser. Begreppet innefattar dock mycket mer. En hållbar utveckling kan existera om vi har en ekonomisk tillväxt, hög produktion och lika möjligheter för alla. Den ökande befolkningen på jorden leder till ökad resursförbrukning och kan i sin tur leda till mer fattigdom. Den hållbara utvecklingen kan komma till stånd om det råder ett likhetstecken mellan befolkningsutveckling och förändringar av produktion. (Världskommissionen för miljö och utveckling 1988)

En hållbar utveckling ligger i samtligas intresse och det är endast med gemensamma insatser vi kan uppnå ett hållbart samhälle. Genom att i skolan utbilda dagens unga till att tänka och handla på ett sätt som främjar denna utveckling kan vi komma en bra bit på vägen. Hållbar utveckling är alltså ett begrepp som innefattar mycket. Hållbar utveckling kan jämföras med ett pussel, för att se bilden krävs det att alla bitar ligger på plats. För att vi ska få en framtid på jorden med den livskvalitet vi vill ha måste alla pusselbitar sättas på plats. Det kan sammanfattas med orden:

En hållbar utveckling växer fram i samspelet mellan komplexa ekologiska, ekonomiska, sociala och kulturella system. Dessa är ömsesidigt beroende av varandra. Det kan till exempel betyda att ekonomisk tillväxt inte får ske till priset av ett segregerat och ojämlikt samhälle eller en förstörd miljö, de sociala systemen får inte underminera ekonomin och miljöpolitiken måste vara kostnadseffektiv. (Naturvårdsverket 2005)

3.2 Hållbar utveckling i styrdokumentet

Det finns internationella-, nationella- och lokala styrdokument som den svenska gymnasieskolan ska utformas efter och följa. De mål för den svenska skolan som presenteras i detta kapitel utgår alla ifrån den definition på hållbar utveckling som användes i föregående kapitel. Eleverna i gymnasieskolan ska tillgodogöra sig de mål som tas upp i de olika styrdokumentet. De mål som behandlar begreppet hållbar utveckling och förbereder eleverna för framtiden ska om eleverna tillgodogör sig dem ge en optimism inför framtiden, redskap och kunskap för att handla och engagera sig.

3.2.1 Internationella styrdokument

1977 hölls en internationell konferens i Tbilisi om miljöundervisning. Konferensen utmynnade i en deklARATION innehållande rekommendationer om miljöundervisning. I deklARATIONEN slås fast att miljöundervisning är något som alla människor ska ta del av. Det ska ges på alla nivåer både inom skolan och i samhället. Undervisningen ska förbereda människan för livet genom att göra henne medveten om de stora problem som finns i världen idag men den ska även vara anpassad till samhället och skapa engagemang för en bättre morgondag. (Skolverket 1996 rapport nr 113) Nedanstående citat är hämtat ur rekommendation nummer 1 som upprättades i Tbilisi. Här poängteras vikten av att inte bara lära sig om problemen utan även att eleverna får den kunskap som behövs för att kunna åtgärda de problem som finns idag och förebygga problem i framtiden:

Ett huvudmål för miljöutbildning är att få individer och samhällen att förstå de biologiska och konstgjorda miljöernas komplexa natur, som är resultatet av en växelverkan mellan miljöernas biologiska, fysiska, sociala, ekonomiska och kulturella beståndsdelar, och att få dem att förvärva nödvändiga kunskaper, värderingar och attityder och att skaffa sig praktiska färdigheter så att man på ett ansvarsfullt och effektivt sätt kan delta i arbetet på att förebygga och lösa miljöproblem och hantera miljöns kvaliteter. (Skolverket 1999:111)

År 1983 upprättades Världskommissionen för miljö och utveckling. Denna kommission fick direktiv om att öka förståelsen och engagemanget för frågor som rör miljö och utveckling. Uppgiften var att sammanställa ett gemensamt internationellt program för miljöpolitiska åtgärder. Rapporten fäster stor vikt vid utbildning. Utan kunskap kan vi inte lösa de miljöhot som väntar oss. (Världskommissionen för miljö och utveckling 1988) I förordet till den slutliga rapporten skriver Gro Harlem Brundtland följande: *...först och främst riktar sig vårt budskap till människorna, vars välbefinnande är det slutliga målet för all miljö- och utvecklingspolitik. Kommissionen riktar sig särskilt till de unga. Världens lärare kommer att ha en viktig roll när det gäller att rikta deras uppmärksamhet på denna rapport.* (Världskommissionen för miljö och utveckling 1988:12)

I Agenda 21 presenteras vad vi människor kan göra för att lösa dagens problem men även hur vi kan förbereda oss för kommande utmaningar under det 21:a århundradet, i Tbilisi deklARATIONENS och Brundtlandkommissionens anda. Det står bland annat skrivet att det är viktigt att ungdomar deltar i beslutsprocesser inom miljö- och utvecklingsområden för att Agenda 21 ska kunna genomföras på lång sikt. (Göteborgs universitet 2003) Varför detta är viktigt förklaras med orden:

Barn kommer inte endast att ta över ansvaret för att vårda jorden, utan i många utvecklingsländer utgör de nästan hälften av befolkningen. Dessutom är barn i både utvecklingsländerna och industriländerna särskilt utsatta för verkningarna av miljöförstöring. De är också mycket medvetna anhängare av miljötänkande. Barnens särskilda intressen behöver beaktas fullt ut i deltagandeprocessen på miljö- och utvecklingsområdet för att säkra att de åtgärder som vidtas för att förbättra miljön får en hållbar verkan. (Göteborgs universitet 2003)

Agenda 21 betonar vikten av utbildning för att bibehålla en hållbar utveckling och för att lära människor förmågan att lösa dagens problem. Det skrivs om att både den formella utbildningen i skolan är viktig men även icke- formell utbildning är av stor vikt, som till exempel media:

Både formell och icke-formell utbildning är nödvändig för att ändra människors attityder så att de kan bedöma och lösa de problem som hör samman med hållbar utveckling. Den är också av avgörande betydelse för att uppnå medvetande om betydelsen av miljö och etik, värderingar, attityder, färdigheter och beteenden som är förenliga med hållbar utveckling och för att allmänheten effektivt skall kunna delta i beslutsprocessen. (Göteborgs universitet 2003)

3.2.2 Nationella styrdokument

För den svenska gymnasieskolan finns styrdokument som ligger till grund för all verksamhet i skolan. Den läroplan som nu gäller är Lpf 94. (Utbildningsdepartementet 1994) Den svenska skolan ska enligt Lpf 94 utformas efter de demokratiska grunder vi har i Sverige:

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö (Utbildningsdepartementet 1994)

Skolans undervisning ska ske utifrån olika perspektiv. Ett av de perspektiv som ska finnas med i undervisningen är miljöperspektivet. Eleverna ska få kunskaper för att själva kunna vara med och förhindra miljöförstörning. Undervisningen ska ge eleverna den kunskap de behöver för att skapa ett hållbart samhälle. Ett annat perspektiv är det internationella perspektivet, detta ska finnas med för att eleverna ska förberedas för den globaliserade värld vi lever i. Det etiska perspektivet i skolan ska ge eleven förmåga att skapa sig egna åsikter och ställningstaganden. Det historiska perspektivet ska bland annat ge eleven förmågan att utveckla beredskap för framtiden. I skolan ska eleverna enligt Lpf 94: *...få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och att arbeta och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra.* (Utbildningsdepartementet 1994) Eleverna ska även efter avslutad utbildning kunna: *observera och analysera människans samspel med sin omvärld utifrån ett ekonomiskt och ekologiskt perspektiv.* (Utbildningsdepartementet 1994) En av skolans uppgifter är att ge eleverna tro på sig själva och framtiden, de ska även visa respekt och omsorg om vår miljö i ett globalt perspektiv. (Utbildningsdepartementet 1994)

3.2.3 Lokala styrdokument

Varje kommun har var för sig utarbetat en lokal skolplan. Den här studien genomfördes i Karlskrona kommun det är därför Karlskrona kommuns lokala skolplan använts i det här kapitlet.

Kommunen har utarbetat olika hörnstolpar för undervisningen på gymnasiet. En av dessa är att utbildningen ska ske på ett sätt som i framtiden kommer att gynna det lokala näringslivet i kommunen och på så sätt skapa en ekonomisk tillväxt. Kommunen poängterar vikten av att kvinnor och män behandlas lika. I skolplanen står det skrivit: *Karlskronas bildningsväsende står på demokratisk och humanistisk grund. Människans lika värde och demokratiska okränkbarhet ska genomsyra all verksamhet och prioriteras före allt annat.* (Barn- och ungdomsnämnden 2004) Kommunen har satt upp ett par punkter som berättar hur alla i skolan ska arbeta:

- Arbetar med de demokratiska värdena i en öppen och respektfull dialog
 - Visar respekt och tillit till alla vi möter i vardagen
 - Stimulerar till nytänkande och ett kritiskt förhållningssätt för att ge våra elever trygghet och handlingsmöjligheter i en föränderlig värld
 - Utvecklar arbetsformer som stödjer mänskliga relationer
 - Ger våra elever en etisk grund för att kunna ta ställning i olika samhällsfrågor
- (Barn- och ungdomsnämnden 2004)

Kommunen formulerar även mål med avseende på den globaliserade och komplexa värld vi lever i: *Låta undervisningen präglas av en internationell profil och internationella kontakter och ge eleverna ett brett perspektiv i det internationella arbetet för att förstå andra människors kulturer och livsvillkor.* (Barn- och ungdomsnämnden 2004)

3.3 Elever och framtiden

Bjurwill (1993) skriver om varför framtiden är en pedagogisk fråga. Han refererar till Sokrates i sitt svar. Sokrates fastställde att det vi tror påverkar hur vi handlar. Bjurwill skriver vidare:

Vi vill som pedagoger försöka påverka våra elevers handlingar eller förstå varför de handlar på ena eller andra sättet (och då menar jag med handlingar alla slags handlingar, både muntliga, skriftliga, kroppsliga etc.). Att försöka påverka dessa handlingar, eller åtminstone försöka förstå dem, det är i själva verket en av pedagogikens huvuduppgifter. Men om man då bortser ifrån, eller undervärderar den betydelse som förställningarna har, det som sker inuti människan, och enbart koncentrerar sig på det yttre beteendet, så kommer man aldrig att i grunden kunna påverka särskilt mycket av en människas handlingar. Det som måste påverkas först är det som sker inne i huvudet på människan, dvs hennes föreställningar, hennes sätt att tänka och motivera sig själv till att göra saker [...] Att bara rätta fel i det synliga beteendet och bortse från att påverka det som sker i det osynliga "svarta hålet" i människan, det blir för det mesta som att slå ett slag i luften eller som att skrapa på ytan av ett fenomen, som tvärtom fordrar att man borrar på djupet och kommer innanför skalet. Det är det man tänker, känner och vill som man sedan också gör... (Bjurwill 1993:19)

För att eleverna ska förstå orsak och verkan och kunna se sin egen roll i sammanhanget gäller det att vi pedagoger tar i beaktande det Bjurwill (1993) skriver. Samma sak skriver även Kommittén för utbildning för hållbar utveckling (2004), det är viktigt med utbildning men de ser en komplexitet mellan lärande och hållbar utveckling:

De problem som hotar världen i dag kan sägas vara orsakade av att människor i många fall har lärt sig att handla utan hänsyn till varandra och till framtiden; därmed är grunden för mänsklighetens existens hotad.[...] Likväl är lärande nödvändigt för att finna hållbara lösningar på problemen. Vad människor lär sig och hur de omsätter det i handling är avgörande för om en hållbar utveckling ska bli möjlig. (Kommittén för utbildning för hållbar utveckling 2004:141)

3.3.1 Framtid

Med begreppet framtid tänker vi alla olika långt framåt. Det kan gälla vår morgondag eller 100 år framåt. Björn Andersson, Christina Kärrqvist, Arne Löfstedt, Vilgot Oscarsson och Anita Wallin (1999) ställde vid sin studie en fråga angående hur långt in i framtiden elever tänker när det gäller jordens framtid.

Av elevernas svar framkom att 30% av eleverna ser mindre än 25 år fram i tiden och drygt 30% mellan 25 och 100 år. 25% av eleverna tänker mer än 100 år framåt i tiden. Med dessa siffror som utgångspunkt har framtiden i den här uppsatsen satts till 50 år framåt i tiden.

3.3.2 Framtidstro

Andersson m.fl. (1999) sammanfattar elevernas framtidstro under mitten av 1980-talet med orden: *Världen går snart under, för Sverige går det något bättre. Min egen framtid kommer att bli ganska hygglig, särskilt om jag får bra betyg. Men i övrigt kan jag inte göra något för att påverka framtiden.* (Andersson m.fl. 1999:133) I den studie som genomfördes 1998 med elever i gymnasiet framkom att eleverna oftare tänker på sin egen framtid än världens, i genomsnitt har eleverna svarat att de då och då tänker på världens framtid medan de ganska ofta tänker på sin egen. Eleverna fick vidare i studien svara på frågor om hur de tror att framtiden på jorden ser ut utifrån olika områden. Svaren visade att eleverna ser betydligt ljusare på sin egen framtid än på världens. Majoriteten av eleverna svarade något negativt om sin tro på fred på jorden, pojkarna svarade i större utsträckning optimistiskt. Elevernas svar vittnade om en negativ framtidssyn på arbetslöshet, tillgång på föda och miljöns framtid. Om svaren för dessa frågor läggs ihop och ett medeltal tas fram, framkommer att eleverna är något pessimistiska vad gäller världens framtid. Flickor var i regel mer pessimistiska än pojkar. Det var bara 16% av eleverna i studien som bedömer att framtiden blir bättre än nuläget utifrån områdena fred, arbetslöshet, tillgång på mat och miljö. Författarna kommenterar svaren med orden:

Oron är störst när det gäller miljön, och uttrycks oftast i allmänna ordalag. Men specifika exempel ges också, särskilt gällande uttunningen av ozonlagret och förskjutningen av växthuseffekten. Oro för konflikter, krig, kärnvapen och rustningar intar andra plats. Oftast är det en allmän oro för krig och konflikter som kommer fram. Endast ett fåtal har explicit angett kärnvapenkrig. På tredje plats kommer befolkningsökning, svält och fattigdom. [...] Oro för arbetslöshet och ekonomi på global nivå uttrycks av få elever. [...] I allmänhet uttrycker flickorna större oro än pojkarna, dock inte i nämnvärd utsträckning när det gäller miljön, som oroar båda könen i hög grad. (Andersson m.fl. 1999:140)

Liknande framkom i den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (Skolverket 2004) eleverna i den studien visade en stor oro och en allvarig syn på de miljöproblem vi har och de visade överlag en stor respekt för vår miljö.

Det som eleverna såg med hoppfullhet på var framsteg inom industri, teknik och forskning. Eleverna uttryckte sig också hoppfullt om att framtiden kommer att präglas av ett: *ökat medvetande och mer hänsyn när det gäller miljön*. (Andersson m.fl. 1999:140) Eleverna hoppas på en framtid där människor bryr sig mer om varandra och är mindre egoistiska, en värld som präglas av rättvisa, jämlikhet och förståelse.

Bjurwill (1993) skriver om en schizofreni bland de unga. Han poängterar dock att han efter det nationella provet i svenska år 1988 ändrat sin uppfattning. Tidigare var han av tron att det var eleverna som var schizofrena i sin tro på framtiden. Hans nuvarande uppfattning är dock att det är verkligheten som är schizofren och inte eleverna. Vi har vår egna lilla värld och den stora världen och det gäller att stå med en fot i vardera för att klara av att leva i dagens samhälle. Det Bjurwill (1993) tidigare såg en fara i var en vilja från många elever att flytta över båda fötterna i den egna lilla världen. Vidare skriver han att det hos många elever fanns en passivitet i den fot som befann sig i den stora världen. Bjurwill (1993) kallar detta en paradox, eleverna tror gott om sin egen framtid medan jordens framtid kommer att sluta i katastrof, han liksom jag ställer frågan hur detta kan vara förenligt.

3.3.3 Elevers engagemang

I likhet med studien gjord av Andersson m.fl. (1999) visade eleverna vid den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (Skolverket 2004) en god vilja att ta ställning och handla på ett sätt som främjar den hållbara utvecklingen. Många av eleverna betonade att egna insatser som sopsortering, mindre bilåkning och köp av närproducerade varor gynnar en hållbar utveckling. De ungdomar som deltog i Jan Carle och Per Sjöstrands (1993) studie tyckte att det är viktigt med opinionsbildning, mer fakta, stöd till olika miljöorganisationer och att vi alla borde försöka föregå med gott exempel. I Andersson m.fl. (1999) framkom att cirka 70% av eleverna i årskurs 3 i gymnasiet brydde sig ganska mycket om jordens framtid. Eleverna var i genomsnitt något pessimistiska när det gällde sin egen tro på att påverka världens framtid. Vid den nationella utvärderingen 2003 (Skolverket 2004) framkom att ett stort antal elever inte ser värdet av sin egen insats.

Författarna förklarar detta med orden: *...eleverna kan ha svårt att förstå att den lilla människans val av handlingsalternativ kan ha inverkan på händelseutvecklingen i ett större sammanhang, samt på att medier ofta fokuserar på skeenden på nationell nivå vilket gör att individen kan kännas sig maktlös och obetydlig.* (Skolverket 2004:70) Få av eleverna kan utifrån fakta se samband och analysera orsak och verkan. Detta tror Andersson m.fl. (1999) beror på att de naturorienterade ämnena berör områden som kretslopp, energiflöde, ekologiska samband och biologisk mångfald medan de samhällsorienterade ämnena berör global resursfördelning, det sker inget större samarbete ämnena emellan och eleverna kopplar inte ihop dessa delar till en helhet.

4 Frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är som tidigare nämnt att ta reda på vilken framtidstro gymnasieelever har när det gäller vår jord ur ett hållbarhetsperspektiv.

Utifrån detta syfte och efter genomgång av redovisad litteratur formulerades följande frågeställningar:

- Vilken syn har eleverna på jordens framtid ur ett hållbarhetsperspektiv?
- Finns det ett engagemang hos eleverna för att vi ska få en hållbar utveckling?

5. Metod och genomförande

I detta kapitel beskrivs vilken metod som valts och varför, hur urvalet av elever gick till och vilken teknik som användes vid intervju. Här beskrivs också hur genomförda intervjuer bearbetats samt vilka etiska överväganden som gjorts.

5.1 Metodval

Det finns två typer av metoder, kvantitativ och kvalitativ. (Trost 2005) Vid kvantitativa metoder är målet ofta att kunna ange frekvenser eller procent av en viss sak. Vid kvalitativa metoder är målet däremot att till exempel förstå resonemang eller reaktion. Den metod som använts i min studie för att uppfylla syftet och få svar på uppsatta frågeställningar är kvalitativ intervju. Jag valde denna metod för att den enligt mig kommer att ge mig det material jag söker. Genom användning av en kvalitativ metod som intervju är det lättare att gå in på djupet och ställa följdfrågor på de svar jag får vid intervjun.

Steinar Kvale (1997) poängterar fördelen med kvalitativ intervju: *Den stora fördelen med kvalitativa intervjuer är deras öppenhet. Det finns ingen standardteknik...*(Kvale 1997:82)

Martyn Denscombe (2000) skriver att en intervju är lämplig att använda vid insamling baserad på emotioner, erfarenheter och känslor: *Emotionernas, erfarenheternas och känslornas natur är sådan att de snarare behöver utforskas än bara redovisas med ett ord eller två.* (Denscombe 2000:132)

Denscombe (2000) skriver vidare att vid data baserad på känsliga frågor är det lämpligt att använda sig av intervju. Frågor som ställs måste hanteras varsamt och kan kräva en viss mängd övertalning för att informanten ska vara ärlig. Kvale (1997) är inne på samma sak som Denscombe (2000) när han skriver: *...intervjuer är särskilt lämpliga när man vill studera människors syn på meningen hos sina levda liv, beskriva deras upplevelser och självuppfattning, och klargöra och utveckla deras eget perspektiv på sin livsvärld.* (Kvale 1997:100) Trost (2005) resonerar på samma sätt som tidigare nämnda författare: *Intervjun går blad annat ut på att förstå hur den intervjuade tänker och känner, vilka erfarenheter den har, föreställningsvärld ser ut.* (Trost 2005:23)

Denscombe (2000) presenterar olika former av intervjuer. Jag valde att använda mig av den semistrukturerade intervjun. Vid en sådan intervju har forskaren ett antal förberedda frågor och ämnen som ska diskuteras men det finns utrymme för informanten att utveckla sina idéer och tala öppet om ämnet. Det finns inga fasta eller rätta svar utan det är informanten som ska utveckla sina synpunkter. Trost (2005) skriver att det finns intervjuer med hög standardisering eller låg standardisering. Jag valde att använda mig av intervjuer med låg standardisering, detta innebär att jag som intervjuare formar mig efter informanten. Frågorna har ingen speciell ordning utan kommer som det passar bäst och följdfrågor formuleras efter informantens svar.

Det finns olika sätt att genomföra en intervju på. Denscombe (2000) motiverar valet av personlig intervju med att de uppfattningar och synpunkter som kom fram under intervjun härstammar från en person, som forskare har jag även bara den personens idéer att sätta mig in i och utforska. En gruppintervju har även den fördelar, den kan ge mer utförliga svar eftersom informanterna i gruppen får tillfälle att bemöta varandras synpunkter och spinna vidare på andras idéer. Risken med gruppintervjuer är dock att bara vissa i gruppen kommer till tals.

En annan nackdel kan vara att den enskilda informanten inte vågar uttrycka sin egentliga åsikt utan säger det som är accepterat. (Kvale 1997& Trost 2005) Ytterligare en svårighet med gruppintervjuer är enligt Kvale (1997) att intervjuarens roll blir mindre och det kan leda till svårigheter med analysen på grund av att datainsamlingen kan te sig ostrukturerad. Trost (2005) skriver att gruppintervjuer inte bör användas för att få fram informanternas åsikter eller attityd till något. Med bakgrund av detta valde jag att genomföra individuella intervjuer.

Sammanfattningsvis kan sägas att mina kvalitativa intervjuer genomfördes på ett semistrukturerat sätt med låg standardisering. Intervjuerna genomfördes enskilt med var och en av informanterna. Mitt val av metod har gjorts på i tidigare stycken presenterade argument, den valda metoden är den som enligt mig kommer att ge mig det material som jag söker för att kunna besvara mina frågeställningar och uppfylla mitt syfte.

5.1.1 Val av informanter

De elever som deltagit i intervjuerna går alla i en gymnasieskola i Karlskrona kommun. Skolans upptagningsområde är nationell och eleverna kommer från stads- och landsbygdsmiljö. Eleverna går antingen på samhällsvetenskapligt- eller naturvetenskapligt program. De elever som användes som informanter ställde upp frivilligt efter en förfrågan och sammanlagt intervjuades fem flickor och fem pojkar. Samtliga intervjuade är 16-18 år gamla. Anledningen till att det är elever vid gymnasiet som intervjuats är att de har gått en längre tid i skolan och ska snart vara redo för att gå ut i samhället. Eleverna har även gått igenom större delen av de mål som finns i gällande styrdokument.

5.1.2 Teknik använd vid intervjuer

För att dokumentera intervjuerna valdes att göra ljudupptagningar. Denscombe (2000) poängterar vikten av att störa informanten så lite som möjligt. En bandspelare kan innebära ett stressmoment för informanten och som forskare är det viktigt att gå varsamt fram. Kvale (1997) skriver att fördelen med bandspelare är att forskaren då kan koncentrera sig på ämnet i intervjun istället för att föra anteckningar. Trost (2005) skriver att en av fördelarna med bandinspelning är att det är lätt att gå tillbaka och lyssna på tonfall och ordval. Dessa argument fick ligga till grund vid valet av teknik.

5.2 Bearbetning av intervjuer

Bearbetningen av intervjuerna genomfördes i olika steg. I det första steget gjordes utskrifter av alla bandade intervjuer i sin helhet. I nästa steg gjordes en sammanfattning av varje enskild intervju med betoning på det som var intressant för mina frågeställningar och syfte.

Eleverna kunde utifrån deras svar delas in i olika kategorier, som är optimisten, optimisten light, pessimisten och pessimisten light. Slutligen redovisas hur elevernas engagemang för den hållbara utvecklingen ter sig samt deras förslag på åtgärder.

5.3 Etiska överväganden

De etiska överväganden som har gjorts vid den här studien grundar sig på Vetenskapsrådets (2002) skrift *Forskningsetiska principer*. Kraven som ställs på forskning i Sverige är forskningskravet och individskyddskravet. Detta innebär: *tillgängliga kunskaper utvecklas och fördjupas och metoder förbättras* (Vetenskapsrådet 2002:5) och att individer inte får kränkas och ska skyddas mot *otillbörlig insyn t.ex. i sina livsförhållanden* (Vetenskapsrådet 2002:5). Individskyddskravet delas upp i fyra olika delar, dessa är:

- Informationskravet, som forskare ska jag informera mina informanter om vilken roll deras deltagande har i min forskning och vilka villkor som ställs för deras deltagande. Informanterna ska veta att deltagande är frivilligt och att de när som helst har rätt att avbryta intervjun.
- Samtyckeskravet, som forskare måste jag av informanten eller dennes vårdnadshavare inhämta samtycke. Vid en aktiv studie som intervju ska detta alltid ske. Informanten ska kunna avbryta intervjun när helst hon vill och styr helt över sin medverkan. Som forskare får jag inte utsätta informanten för stor påtryckning för att ändra dennes beslut om avbrytande av intervjun.
- Konfidentialitetskravet, innebär: *Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.* (Vetenskapsrådet 2002:12)
- Nyttjandekravet, de uppgifter som inhämtas om enskilda personer ska endast användas till det ändamålet forskningen har, inte till några andra syften.

(Vetenskapsrådet 2002)

Innan eleverna intervjuades delades ett informationsblad ut till deras vårdnadshavare med information om min uppsats och dess syfte. Vårdnadshavare och elever informerades även

om intervjuens tillvägagångssätt och att det var helt frivilligt för eleven att delta. De informerades dessutom om att uppgifterna som eleverna lämnar vid intervjun endast kommer att användas för denna uppsats och att jag som forskare har ansvar för att inga uppgifter om vilka eleverna är kommer till någon annans kännedom.

Alla bandinspelningar från intervjun kommer att förstöras när studien är slutförd. Om vårdnadshavare inte ville att elevens svar skulle användas i studien skulle detta meddelas skriftligt till mig.

6. Redovisning av resultat

Resultatet från intervjuerna redovisas i detta kapitel utifrån olika kategorier. Inom varje kategori redovisas svar som eleverna lämnade vid intervjun. Det är inte alla de intervjuade elevernas svar som redovisas i alla kategorier. Resultatet redovisar de skilda tankar och idéer som eleverna gav uttryck för och ett redovisat tankesätt representerar samtliga elever som svarade likadant. De frågor som ställdes under intervjuerna finns i bilaga 1. Nedan visas en sammanfattande tabell över resultatet.

Tabell 1 Sammanfattning av resultat vid intervjuer

Kategorier:	Antal elever:	Kännetecknas av:
Optimist	1 pojke	Tror på en hållbar utveckling Vi behöver inte vara oroliga
Optimist light	4 pojkar	Vi får en hållbar utveckling men vi måste agera nu och lösa de problem som finns, det finns anledning till oro.
Pessimist light	3 flickor	Den hållbara utvecklingen är starkt hotad. Vi måste åtgärda mycket om det ska lösa sig.
Pessimist	2 flickor	Vi får ingen hållbar utveckling. Vi människor har förstört för mycket för att det ska gå att ändra den negativa spiralen till en positiv.

Tabell över använda kategorier, antal elever inom varje kategori samt vad som utmärker varje kategori.

6.1 Optimisten

Optimisten är inte orolig för framtiden, inte sin egen och inte heller jordens. Optimisten bland mina informanter är en pojke. Han tror att det kommer att se ut som det gör nu på jorden om 50 år.

Vad gäller synen på vår miljö är han inte oroad över dagens miljöproblem. Han uttrycker sig så här om växthuseffekten: *Jag tror personligen inte så mycket på växthuseffekten, jag tror att det är något som är fullt normalt eftersom jorden tidigare har varit med om varmare perioder. Jag tror inte att det är någon jättestor grej.* Han sätter sin tro till att människan kommer att komma på lösningar på miljöproblemen inom en snar framtid, så det blir bättre här på jorden.

Optimisten visar en tro på att naturen kommer att må bra. Skogen har dock fått ge vika för andra saker men haven kommer att må bra. Han poängterar att vi blir mer och mer medvetna hela tiden vilket gör att det kommer att bli bättre. De djur och växter som finns i naturen nu kommer till största delen finnas kvar. När det kommer till jordens resurser kommer oljan aldrig att ta slut, den kommer dock bli så dyr att inte många har råd att köpa den. Men optimisten är övertygad om att vi då kommit på något annat istället. Han sätter sitt hopp till fusion, det skulle lösa alla problem.

Jordens befolkning kommer inte att öka till den grad att jorden blir överbefolkad. Det finns stora ytor på jorden där folk skulle kunna bo. Den teknologiska utvecklingen kommer att gå framåt och detta kommer att göra att alla äter sig mätta om 50 år, det kommer inte att finnas någon svält.

När det kommer till frågan om vem som har ansvaret för att vi ska få den hållbara utvecklingen lyfter optimisten fram att vi i Sverige har folkvalda politiker som ska föra vår talan och att ansvaret vilar främst på dem. Han poängterar vikten av ett internationellt samarbete. Han drar paralleller till historien när det kommer till att förklara framtiden:

Vi blir ju alltid mer medvetna hela tiden. Förr i tiden var det säkert inte lika medvetna som vi är nu och då brukar jag tänka att i framtiden så kommer man vara ännu mer medveten än nu och vi försöker ju göra något åt problemen nu och då kan man ju hoppas att man har löst problemen som finns till dess. Men sen kommer det väl nya problem.

Trots att optimisten tror att det kommer komma nya problem ser han med positiva ögon på den framtid som väntar honom.

6.2 Optimisten light

Optimisten light uttrycker ingen större oro för framtiden. Det är liksom optimisten, pojkar som tillhör den här kategorin. Det som skiljer optimist light från optimist är att pojkarna här visserligen ser ljus på framtiden men uttrycker viss oro. Den hållbara utvecklingen är enligt dem inte helt tryggad.

Vad gäller miljöproblemen och dess framtid är det inget eleverna i den här kategorin oroar sig i någon större utsträckning för, optimist light tror att problemen med växthuseffekten kommer att lösas eftersom de fossila bränslena inte kommer att vara framtidens energikälla. En elev uttrycker sig likt optimisten positivt om växthuseffekten men med en invändning: *Jag tror inte att det kommer att bli så farligt med växthuseffekten, det är nog ganska så överdrivet. Dem säger att det är så allvarligt men jag tror inte det är det, men det kommer nog att finnas ställen där vi inte ska sola.* Eleven blandar här dock ihop den ökande växthuseffekten med ozonlagrets förtunning. Naturkatastroferna kommer troligtvis att öka på grund av dagens miljöproblem men det är inget som kommer att drabba vår generation här i Sverige. Eleverna har svårt för att sätta sig in i problemet därför känner de ingen oro, en elev stärker detta påstående med orden: *Alla sådana här katastrofer och sånt där det har jag rätt svårt att sätta mig in i och föreställa mig så att jag kan inte påstå att jag känner så starka känslor kring det.*

Naturen kommer att förändras, i Sverige är det energiskog som kommer att dominera skogslandskapet och detta får till följd att andra växtarter och vissa djur kommer att få svårt att överleva. Optimisten light ser dock detta som en nödvändig uppoffring för vår framtida välfärd på jorden. Havet kommer att bli smutsigare och många fiskarter kommer att dö ut, men det finns hopp, pojkarna tror på forskning och den teknologiska utvecklingen. Jordens resurser är något som optimist light-pojkarna är något oroade över. Användningen av fossila bränslen måste minska för att den hållbara utvecklingen ska kunna fortgå. Förhoppningsvis hittas det nya oljekällor men som alternativ till bensindriva bilar lyfts etanolbilen fram. Om vi minskar våra utsläpp av avgaser kommer många av dagens miljöproblem att lösas. Kärnkraft och vindkraft ses som energikällor för framtiden.

Jordens befolkning kommer att öka drastiskt, vi i Sverige kommer nog inte att märka det utan det är främst vid Medelhavet och i Afrika som det blir trångbott. När det kommer till maten är det inte vi i Sverige som får gå hungriga, vi har problem med fetma istället. Världssvälten kommer att öka, det bistås inte med tillräckligt mycket hjälp och jordens resurser förbrukas i takt med att befolkningen ökar men pojkarna tror att problemen delvis kan lösas om utvecklingsländerna får mer hjälp.

Ansvar att se till att dagens problem inte äventyrar framtiden ligger främst hos myndigheter men det är inget som optimist light känner sig oroad över. Optimist light-pojkarna känner trygghet inför framtiden men uttrycker ändå en oro över den hållbara utvecklingen på lång sikt. Om vi människor inte gör något kommer det inte att bli den ljusa framtiden som vi alla vill ha.

6.3 Pessimisten light

De flickor som faller under kategorin pessimist light har en negativ syn på jordens framtid men de ser ändå att det finns hopp, det är det som skiljer dem från de rena pessimisterna. Tillsammans kan vi hjälpas åt att skapa en hållbar utveckling. Den här kategorin representeras av enbart flickor.

Vad gäller miljöproblem och framtiden är pessimisten light säker på att om vi bara bromsar den negativa utvecklingen nu kommer det att bli bättre i framtiden. Problemet ligger i att alla måste förstå att vi måste agera nu och inte sen. Även om vi kommer på lösningar på dagens problem kommer det säkert nya som ställer till det.

I naturen kommer energiskog vara det dominerande i skogslandskapet. Havet kommer förmodligen att vara ännu smutsigare än vad det är nu. Det gäller att vi slutar med miljöförstöringen för att det ska kunna bli någon förändring till det positiva. Jordens resurser kommer förmodligen att vara förbrukade. Vår användning av fossila bränslen måste minska för att både miljön och våra resurser ska hålla i längden.

Pessimisten light tror att jordens befolkning kommer att öka och de människor som bor i utvecklingsländer kommer att få det ännu sämre. Vi i industriländerna kommer att ha råd att leva som vi gör nu, men det kommer att göra att de fattiga blir ännu fattigare.

Det är allas ansvar att se till att det blir bättre och se till så att vi går mot en hållbar utveckling. Flickorna i den här kategorin sätter även sitt hopp till vetenskapsmännen och att de får komma på nåt bra.

6.4 Pessimisten

Pessimisten har en negativ syn på jordens framtid. I den här kategorin är det flickorna som passar in. En elev uttrycker sin oro med orden: *Jag tror att det kommer att bli mycket sämre. Om jag kommer att få barn så kommer dem inte kunna bada. Det kommer vara mycket farligare miljö, jag är orolig.*

När det gäller dagens miljöproblem tror pessimisten inte på någon förbättring. En flicka förklarar det med att problemen nog är allvarligare än vad vi tror och att vi som lever nu är egoistiska i vårt sätt att se på jorden. Vi tänker bara på oss själva och inte på de människor som kommer efter oss.

I naturen tror pessimisten att det kommer vara dött och tråkigt om 50 år. Skogen har skövlast till förmån för annat och många djurarter har blivit utrotade. Havet är inget som pessimisten tror att det går att bada i om 50 år. Det är skitigt och dött på grund av alla utsläpp. De naturresurser vi har idag kommer att ta slut. Förhoppningsvis har vi hittat andra miljövänliga energikällor men det är inte säkert.

Jordens befolkning kommer enligt pessimisten att öka drastiskt. Världssvälten kommer att öka och de som bor i utvecklingsländer kommer att få det ännu sämre. Klyftan mellan rika och fattiga kommer att öka ännu mer och alla miljöproblem kommer att göra det svårt för oss att odla mat. Det som vi gör med jorden nu kommer att få konsekvenser och dessa kan innebära fler naturkatastrofer som kommer att drabba många människor på jorden.

Det är allas ansvar att försöka förbättra. De poängterar vikten av samarbete mellan länder och att vi måste sluta vara egoister.

Pessimisten kan sammanfattas med att hon tror att jorden går en mörk framtid till mötes. Den hållbara utvecklingen kommer inte vara vår framtid. En elev säger: *Jag tror att det redan har kommit i ett sådant skede så jag tror att vi bara kan bromsa det som det är på väg till.* Trots insatser så är det nog för sent.

6.5 Elevernas engagemang och förslag på åtgärder

Samtliga elever uppger saker som de själva gör för att framtiden ska bli bättre. Alla källsorterar hemma och några nämner att de cyklar mycket och åker buss till skolan. Några av eleverna beklagar sig över att det är skräpigt och det gäller att vi slänger saker där de ska slängas och inte på gatan som många gör. Eleverna påpekar att de själva har svårt för att påverka, de vill göra något men det är svårt. Om alla hade försökt göra något hade det nog blivit bättre. En elev nämner att vi människor är bekväma, det är därför vi inte gör så mycket.

Ett förslag som lyfts fram av flertalet elever är vikten av kunskap. Det vi inte vet något om det bryr vi oss heller inte om. Eleverna tycker att det är viktigt att skolan förmedlar kunskap om miljöproblem och annat som äventyrar en hållbar utveckling. Det är viktigt att folk förstår att det är vårt levnadssätt som avgör hur framtiden kommer att se ut. En elev säger: *Om man i skolan upplyser mer om konsekvenserna om vad som kommer att hända och liksom ger lite hot argument och berättar vad som kommer hända så att man får upp ögonen för det. Börja tidigt i skolan, då tror jag man skulle kunna öppna lite mer och i alla fall känna sig motiverad till att göra något.*

Att den hållbara utvecklingen går hand i hand med den ekonomiska utvecklingen poängteras av några elever. Det är viktigt att vi i industriländerna ger pengar och annan hjälp till de länder som behöver det. En elev framhäver vikten av att vi i Sverige engagerar oss mer i världs- och säkerhetspolitiska frågor. Om det råder fred blir det lättare att hjälpa där det finns behov.

7. Diskussion

För att göra diskussionen tydlig har den delats upp i olika kapitel, en del känns igen från redovisning av resultatet samt några nya.

7.1 Optimist och optimist light

Optimisten är i näst intill odelat positiv när det kommer till framtiden. I likhet med Andersson m.fl. (1999) är det även i min studie pojkar som är optimister. Alla i min studie som fallit in under kategorin optimist och optimist light är pojkar. Vad detta kan bero på är svårt att veta och något som jag låter vara osagt i den här studien. Andersson m.fl. (1999) lämnar också frågan obesvarad.

Det är bra att eleverna tror på en hållbar utveckling och en lovande framtid. Det borde vara fler som tror på detta. Den här optimismen som pojkarna i studien visar kan samtidigt enligt mig utgöra en fara. Vi måste våga tro på en bra framtid men samtidigt får vi inte bli naiva och bortse från de hinder som faktiskt finns idag. Optimisten i studien säger att han inte tror på problemen med växthuseffekten utan att det är något naturligt. Visst jag håller med honom om att jorden tidigare varit med om svängningar i temperaturer men vi får inte ignorera det faktum att det idag sker mycket utsläpp som på något sätt påverkar jorden och dess atmosfär. Problem skapade av människan som krig, avgaser och utsläpp av miljögifter kommer inte att lösa sig själva utan det kommer att vila på den generation som nu går i skolan att lösa problemen innan det är för sent.

En fråga jag ställer mig är om eleverna i denna kategori har uppnått det mål i läroplanen för de frivilliga skolformerna (Utbildningsdepartementet 1994) som skriver att undervisningen ska ge eleverna den kunskap de behöver för att skapa ett hållbart samhälle. Antingen har de här eleverna kunskapen och det är därför de känner sig optimistiska inför framtiden eller också saknar de den kunskapen och är inte fullt insatta i vad som krävs för att vi ska få en hållbar utveckling. Om det är så att eleverna har uppnått målen som finns har de en bra grund att stå på. Ute i samhället behövs deras optimism för att inspirera andra till att känna samma hopp inför framtiden. Eleverna har i så fall kunskapen och rätt inställning för att göra det som skrevs av makthavarna i Tbilisi, nämligen att aktivt kunna delta i arbetet med att förebygga och lösa hinder på vägen mot en hållbar utveckling.

Det är synd att eleverna inte känner ett större engagemang än det de gör intryck av vid intervjun, för de är det här eleverna som kan skapa den optimism och framtidstro som behövs. Om det istället är så att eleverna i kategorierna optimist och optimist light inte har tillgodogjort sig de mål som finns i styrdokumentet måste vi vara observanta i skolan för detta kan äventyra den hållbara utvecklingen. Om eleverna är ovetande om de problem som finns är det naturligtvis svårt att få dessa elever att engagera sig för en hållbar utveckling. Världskommissionen för miljö och utveckling (1988) skriver detsamma, utan kunskap kan vi inte lösa de miljöhot som väntar oss. Som pedagog måste jag ta reda på hur elevernas kunskap ser ut och på så sätt förebygga en optimism som bygger på ovetande. Som pedagog är det av intresse av att jag öppnar upp för diskussioner som rör den hållbara utvecklingen. I diskussioner kan jag ta till mig hur eleverna tänker och tycker och då få svar på frågan i föregående stycke och förhålla mig i min undervisning efter detta. Vid diskussioner kan eleverna ta till sig av varandras åsikter och tankar och kan på så sätt omvärdera och utveckla sina egna.

7.2 Pessimist och pessimist light

Pessimisterna i min studie tror inte på en hållbar utveckling som det ser ut nu. Den övertygade pessimisten tror inte på en hållbar utveckling ens om vi genomför förändringar till det bättre. Denna framtidstro stämmer väl överens med den framtidstro som Andersson m.fl. (1999) skriver att eleverna under 1980-talet beskrev. Om jag jämför dagens världsbild med den som eleverna då upplevde har det skett stora förändringar, kalla kriget är inte längre något som skapar oro och skolans miljöundervisning har förhoppningsvis blivit mer utbredd. Ändock tyder mina intervjuer på att det finns elever som är pessimistiska utan en tro på en hållbar utveckling. I likhet med Andersson m.fl. (1999) är det även i min studie flickorna står för pessimismen.

Orsakerna till den pessimism eleverna uttrycker är säkert många och varierande. Vid mina intervjuer framkom att eleverna ser de miljöproblem vi har idag och allt skräp som slängs överallt, detta kommer inte att bli bättre enligt eleverna. Vissa av eleverna uttrycker den egoism som råder i samhället idag. Vi tänker bara på oss själva och inte på dem som kommer efter oss. Samma sak uttrycktes av eleverna i Andersson m.fl. (1999) studie, eleverna hoppas på en framtid där vi bryr oss mer om varandra och blir mindre egoistiska. Vid Bjurwills (1993) studie kom eleverna med en annan orsak till den pessimism som finns, nämligen att vi vet att vi gör fel men ändå fortsätter vi att göra det.

Detta tror jag kan vara en stor orsak till pessimismen, eleverna känner en sorts hopplöshet. Om optimisterna kan vara naiva så kan pessimisterna känna hopplöshet. Som pedagog måste jag rycka upp eleverna i denna eventuella hopplöshet, det är inte försent att göra något åt problemen.

Om eleverna går ut skolan med en syn på framtiden som skapar hopplöshet får detta konsekvenser för samhället. Om vi har samhällsmedborgare som inte tror på framtiden så kan det mycket väl bli så att många slutar engagera sig helt. Om det redan är försent så behöver vi ju inte engagera oss, det bli inte till det bättre för det. En viss del pessimism tror jag kan vara bra, det är rätt att vara lite orolig men vi får inte sjunka in i en hopplöshet. Beror pessimismen på okunnighet eller har eleverna en djup insikt problemen som hotar den hållbara utvecklingen. Om elevernas pessimism beror på okunnighet måste jag som pedagog reda ut eventuella frågetecken och hjälpa eleverna med all den information vi matas av via till exempel media. Eleverna matas dagligen om rapporter i media om katastrofer, krig, svält och miljöförstöring. Jag måste hjälpa mina elever att sälla bland informationen, eleverna måste kunna vara källkritiska och ha tillräcklig kunskap för att veta vad som är sanningsenligt och vad som är överdrivet. Om pessimismen istället beror på att eleverna mycket väl vet vad som krävs för en hållbar utveckling och ser dessa hinder som oövervinnliga är det av stor vikt att jag som pedagog kan inge hopp.

7.3 Engagemang, ansvar och förslag på åtgärder

Vid mina intervjuer framkom det att eleverna själva inte är speciellt aktiva och engagerade för en hållbar utveckling. Detta stämmer inte överens med de studier som Andersson m.fl. (1999) genomförde och inte heller med den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (Skolverket 2004), i dessa studier visade eleverna god vilja att handla på ett sätt som gynnar den hållbara utvecklingen. Vad denna skillnad beror på är svårt att säga. Jag tror att en av orsakerna kan vara att eleverna många gånger svarar det som är bra att svara, det som är "rätt". Alltför många uppgifter i skolan handlar om att svara rätt eller fel. När det då kommer en studie som handlar om vad eleverna tycker och tror är de inte vana vid detta utan svarar det som skulle vara rätt och inte i enlighet med vad de tycker. Andersson m.fl. (1999) och utvärderingen av grundskolan 2003 (Skolverket 2004) genomfördes i form av enkäter medan jag gjorde personliga intervjuer. Vid mina intervjuer gjorde jag klart för eleverna att det inte finns något rätt och fel utan jag vill veta vad de tycker och att jag inte skulle lägga någon värdering i deras svar.

Många av eleverna frågade om deras pedagoger skulle få ta del av materialet, detta kan tyda på att de, om jag svarat ja gett mig ”rätt” svar på mina frågor och inte sina egna tankar och åsikter.

Ingen av de elever som jag intervjuade visade ett stort engagemang för framtiden. De elever som passade in i kategorierna optimist och optimist light uttryckte dock fler tankar kring engagemang än övriga kategorier. Detta resultat hade jag inte väntat mig. Jag trodde att de elever som är pessimistiska inför framtiden skulle känna större engagemang än de elever som är optimistiska. Resultatet kan eventuellt bero på att de elever som är pessimistiska har svårt att se hur vårt engagemang kan förändra framtiden. De tror att den hållbara utvecklingen är hotad vad vi än gör och att det nu är för sent att göra något. I motsats till detta har de optimistiska eleverna tron på framtiden och samtidigt tron på engagemang. De tror inte att det är för sent utan att allting kommer att lösa sig. Enligt internationella styrdokument (Skolverket 1996 rapport nr 113) ska undervisningen i skolan skapa engagemang för en bättre morgondag ett mål som dagens skola enligt mina intervjuer har en bit kvar innan det uppnås.

Flertalet av eleverna säger att det är allas ansvar för att vi ska få det bättre men samtidigt har de själva svårt att se hur de ensamma ska kunna påverka. Dessa svar är samstämmiga med utvärderingen av grundskolan 2003 (Skolverket 2004) och Andersson m.fl. (1999) där författarna menar att detta beror på att eleverna har svårt för att förstå hur den lilla människans handling påverkar händelseförloppet i ett större sammanhang. Jag håller med författarna i detta. I skolan liksom i media fokuseras problemen ofta på nationell och internationell nivå. Jag tror att vi istället måste plocka sönder problemen och utgå från individnivå. När vi vill att eleverna ska förstå till exempel miljöproblemen måste vi utgå från eleverna och deras vardag. Många av de miljöproblem vi har idag är orsakade av den enskilda människans handlingar och kan stoppas av detsamma. De flesta elever verkar ändå vara medvetna om att ansvaret ligger hos alla för att vi ska få en bra framtid.

Optimisten bland mina intervjuade elever pratar om att det är de folkvaldas ansvar att förbättra så vi får en hållbar utveckling. Eleverna nämner även myndigheterna som ansvarstagande. Jag förstår eleverna, politiker och andra makthavare har lättare för att göra sin röst hörd och har lättare för att påverka. Men det är vi som vanliga samhällsmedborgare som väljer våra politiker och genom våra handlingar för en hållbar utveckling hämtar de sin ståndpunkt.

Eleverna i min studie verkar inte göra den kopplingen som ungdomarna i Carle och Sjöstrands (1993) studie gör, nämligen att det är viktigt med opinionsbildning för att förändra. För att bli vald måste politikern tycka som folket. Det är alltså fortfarande hos individen som ansvaret ligger i grund och botten. Agenda 21 (Göteborgs universitet 2003) skriver hur viktigt det är att barn och ungdomar medverkar i beslutsfattandet. Författarna förklarar detta genom att det är dagens unga som ska ta över och de måste vara delaktiga för att vi ska få en hållbar utveckling. Jag håller med om detta, de unga måste förstå att de också räknas, deras tankar och åsikter måste vara viktiga och kunna ligga till grund för politiska beslut. Om de unga känner sig delaktiga tror jag att engagemanget för hållbar utveckling kan öka.

Eleverna kom vid mina intervjuer med olika förslag på åtgärder som vi kan göra för att trygga en hållbar utveckling. Flera av eleverna lyfter fram kunskap. Eleverna tycker att det är viktigt att skolan lägger tid på miljöproblem, om skolorna informerar mer kommer motivationen för att göra något att öka säger en elev. Utifrån mina egna erfarenheter från olika verksamhetsförlagda delar av min utbildning har jag sett att många skolor lägger mycket tid på att undervisa om den hållbara utvecklingen. Jag tror att anledningen till att eleverna inte tar till sig denna undervisning är att de inte ser helheten. Eleverna får kunskapen i olika delar i olika ämnen och lämnas själva till att koppla ihop allt. Som pedagog är det viktigt att jag hjälper eleverna att se den röda tråden och att jag har ett bra samarbete med mina kollegor för på alla sätt hjälpa mina elever att förstå de viktiga sammanhangen.

Flera av eleverna nämner vikten av internationellt samarbete och att vi i väst ska ge mer bistånd till de länder som behöver det. Det glädjer mig att eleverna ser problemen som globala. Det är inte bara vi i Sverige som måste bli bättre utan det krävs att alla hjälps åt för att vi ska få en hållbar jord. Eleverna ser jorden som den ö Sörlin och Öckerman (1998) skriver om. Eleverna har insett att jordens resurser är ändliga och att det som finns på jorden det finns och det kommer inget nytt.

7.4 Tillämpning - Skolans uppdrag och ansvar

Skolan har ett stort ansvar när det kommer till att ge dagens elever tro på morgondagen. Som framkom vid intervjuerna är det lätt att inte bry sig om sådant som vi inte vet något om. Det är skolans uppdrag att ge eleverna redskapen och kunskapen de behöver för att kunna se en positiv framtid. De styrdokument som finns för den svenska skolan borde om eleverna tillgodogör sig målen ge dem en god beredskap för framtiden.

Enligt Lpf 94 är ett av skolans uppdrag att ge eleverna tro på sig själva och framtiden. (Utbildningsdepartementet 1994) Min studie tillsammans med Bjurwill (1993) och Andersson m.fl. (1999) visar att eleverna känner tilltro till sin egen framtid men är något bekymrade över jordens. Skolans uppdrag om att ge eleverna tro på framtiden tycker jag kommer för mycket i skymundan i undervisningen. Det finns många andra mål som eleverna ska uppnå, men jag är av tron att hopp inför framtiden är något som kan integreras och genomsyra stor del av undervisningen. Läroplanen skriver om olika perspektiv som ska användas vid undervisningen. (Utbildningsdepartementet 1994) Till dessa perspektiv skulle jag vilja lägga framtiden.

Vid min studie och i likhet med Bjurwill (1993) studie visar eleverna svårigheter med att förstå att världen är ett, helheten. Det är svårt att bry sig om något som vi inte ser eller märker av. Visst media gör sitt för att katastroferna ska komma in i vårt vardagsrum men det är bara för oss att byta kanal om vi inte orkar se det. På så sätt skärmar vi av oss från världen. Bjurwill (1993) kallar detta för faktorn rummet. Faktorn tid gör även den att eleverna inte kan ta till sig problemen, det är inte alltid vi som får känna av konsekvenserna av vårt handlande utan konsekvenserna kan visa sig långt senare eller på andra platser på jorden. Karlskrona kommun har i sin lokala skolplan uttalat ett mål som ska hjälpa eleverna att ta till sig världen, i undervisningen ska internationella kontakter och internationellt arbete ge eleverna ett bredare perspektiv och förstå andra människors livsvillkor och kultur. (Barn och ungdomsnämnden 2004) Om vi som pedagoger blir bättre på att gå över våra ämnesgränser och samarbetar fullt ut med varandra är jag övertygad om att detta kan leda till att eleverna ser att det är inte bara miljöproblemen som ska lösas utan för att vi ska få en hållbar utveckling måste många bitar läggas på plats och fungera. Vid den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (Skolverket 2004) kom författarna fram till att eleverna ofta har svårt för att se samband och analysera orsak och verkan. Det är här skolan måste göra det tydligare för eleverna, världen är inte uppdelad i olika ämnen utan allt tillsammans bildar en helhet.

Bjurwill (1993) redovisar i sin studie tankar från elever födda på 70-, 60- och 50-talet. Dessa elever är på det hela taget pessimister när det kommer till jordens framtid. Om vi ser till vilka som arbetar i dagens skola är det just dessa, gårdagens elever, frågan är om de har kvar sin negativa syn på framtiden och om de överför den till sina elever i dagens skola.

Eleverna från förr påpekar dock i sina uppsatser att ansvaret ligger på de vuxna när det gäller elevernas syn på framtiden. Det är av stor vikt att vi som pedagoger, och för den delen övrig personal, i skolan inte låter vår eventuella pessimism lysa igenom och påverka eleverna. Om vi vill att eleverna ska få kunskap om dagens problem som äventyrar en hållbar utveckling är det viktigt att vi även ger dem kunskap om hur problemen ska förebyggas och undvikas. Dessa tankar stöds av bland annat den rekommendation som upprättades i Tbilisi, eleverna måste få kunskap om problemen men det är lika viktigt att de få kunskap om hur problemen kan lösas. (Skolverket 1996 rapport nr 113)

Bjurwill (1993) och Kommittén för hållbar utveckling (2004) skriver att det är viktigt att vi påverkar våra elever både i handling och i tanke. Det lätt att se vad eleverna konkret gör men det är svårt att veta hur de egentligen tänker. För att verkligen påverka våra elever är det viktigt att vi når fram till deras tankar. Skolans klimat ska vara så tryggt att eleverna vågar säga vad de tycker och inte det som förväntas av dem. Om jag som pedagog kan ha elevernas riktiga tankar som grund för min undervisning blir det betydligt lättare för mig att nå fram och förmedla optimism och handlingskraft för en hållbar utveckling.

Jag är medveten om att det är fler faktorer än skolan som påverkar elevernas inställning och vilja att engagera sig. Föräldrar, kamrater, media och så vidare påverkar också. Det är dock i skolan eleverna tillbringar flest timmar på dagen och som pedagog har jag stort inflytande över eleverna vad gäller kunskap och därmed inställning. Bjurwill (1993) skriver om den schizofrena värld som vi lever i idag. Samtidigt som vi ska leva i det globala samhället har vi vår egen lilla värld att leva i också. Som pedagog har vi stora chanser att hjälpa eleverna att hantera detta kanske stressande problem.

Svaret på gåtan som presenterades i förordet är att brödernas namn är dåtid, nutid och framtid. Gåtan sammanfattar på ett bra sätt hur viktigt det är att jag som pedagog och samhällsmedborgare är medveten om hur historien har påverkat min nutid och hur min nutid påverkar mina elevers och mina medmänniskors framtid.

7.5 Metoddiskussion

Jag anser att mitt val av metoden kvalitativ intervju har varit rätt för att kunna uppfylla studiens syfte och få svar på uppsatta frågeställningar. Val av metod kan alltid ifrågasättas och här vill jag uppmärksamma några av de problem som har uppkommit till följd av mitt val av metod.

Ett val som alltid kan diskuteras är hur många informanter som ska intervjuas. Kvale (1997) har ett enkelt svar på den frågan: *Intervjua så många personer som behövs för att ta reda på vad du vill veta.* (Kvale 1997:97) Utifrån detta har informanter för den här studien har bestämts. Vid kvalitativa intervjuer tenderar antalet informanter att antingen vara för många eller för få. Kvale (1997) skriver att det är vanligt att kvalitativa studier får kritik för att det inte går att dra några generella slutsatser eftersom informanterna är för få, detta tillbakavisar han dock och hänvisar till bland annat Freud med sina fallstudier och hur Ebbinghaus fallstudie på enbart sig själv blivit generell kunskap.

Ett annat problem som kan uppstå är det med ledande frågor under intervjun. Genom att genomföra en pilotintervju innan de riktiga intervjuerna genomfördes lyckades förhoppningsvis dessa frågor undvikas. Under pilotintervjun framkom även att det var lämpligt att ändra ordningen på frågorna för att eleverna inte skulle ledas in i ett fack. Kvale (1997) legitimerar till viss del användningen av ledande frågor: *Även om formuleringen av en fråga oavsiktligt kan forma svarets innehåll, förbises det ofta att ledande frågor också är nödvändiga i många sammanhang; deras användning beror på undersökningens ämne och syfte.*(Kvale 1997:145) Kvale skriver vidare: *Särskilt lämpar det sig i den kvalitativa forskningsintervjun att ställa ledande frågor för att pröva tillförlitligheten i intervjuans svar och verifiera intervjuarens tolkningar. Tvärtom vad människor tror minskar ledande frågor således inte alltid intervjuarens tillförlitlighet utan kan förstärka den.* (Kvale 1997:146)

Informanternas tillförlitlighet borde vara hög eftersom det är deras tro och åsikter om framtiden som efterfrågas och inte rätt och fel svar. Det finns dock alltid en risk att informanten säger de svar som den tror att intervjuaren vill höra. Detta har jag givetvis försökt undvika genom att inte lägga några värderingar eller att döma elevernas svar, jag har heller inte uttryckt min egen åsikt om hållbar utveckling och framtiden.

Alla intervjuer transkriberades och med detta finns alltid risker, Kvale (1997) skriver att en transkribering av intervju alltid är en fråga om hur den som transkriberar tolkar svaren. Jag har försökt skriva ut intervjuerna så ordagrant som möjligt för att undvika fel och det är jag själv som transkriberat samtliga intervjuer för att undvika skilda tolkningar. Vid genomlysning och transkribering av genomförda intervjuer uppmärksammade jag att jag på många ställen kunnat fortsätta med följdfrågor för att ytterligare tydliggöra informantens svar.

7.6 Förslag på fortsatt forskning

Under insamling av material och vid bearbetning av detta kom nya frågor fram som skulle vara intressant att få svar på. Jag skulle som fortsatt forskning förslå en studie om varför det är pojkarna som är optimister och flickorna som är pessimister. Min studie visade tydligt på denna könsfördelning, men även Andersson m.fl. (1999) visar samma resultat. Även den lämnar genusfrågan obesvarad. Ett annat förslag på vidare forskning är frågan om hur skolan på bästa sätt ska hantera denna osäkerhet inför framtiden som eleverna känner, jag har i min diskussion bearbetat frågeställningen till viss del men det är något som skulle kunna utgöra en ensam frågeställning vid forskning. Även frågan om eleverna tillgodogör sig de mål som finns uppsatta i styrdokument och om detta påverkar deras syn på framtiden finner jag intressant för vidare funderingar.

8. Sammanfattning

Den här studiens syfte var att ta reda på hur gymnasieelever tänker på jordens framtid ur ett hållbarhetsperspektiv. För att uppfylla detta syfte har kvalitativa intervjuer med elever vid samhällsvetenskapligt- och naturvetenskapligt program genomförts. Resultaten från intervjuerna har jämförts med bland annat tidigare studier för att få svar på frågeställningarna. Frågeställningarna som har sin utgångspunkt i syftet och i genomgången litteratur gällde hur eleverna ser på framtiden och om det har något engagemang för en hållbar utveckling.

Det finns många olika sätt att se på begreppet hållbar utveckling. En definition som myntades av Brundtlandkommissionen är att hållbar utveckling är en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra framtida generationers behov. En av skolans uppgifter enligt läroplanen för de frivilliga skolformerna är att ge eleverna tro på sig själva och framtiden, de ska även visa respekt och omsorg om vår miljö i ett globalt perspektiv. I en studie genomförd 1998 framkom det att eleverna är något pessimistiska vad gäller jordens framtid. Samma studie visade att flickorna är mer pessimistiska än pojkarna. Eleverna var i genomsnitt något pessimistiska när det gäller sin egen tro på att påverka världens framtid. Vid den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 framkom att ett stort antal elever inte ser vikten av sin egen insats.

Resultatet av den här studien visar att eleverna är allt från optimister till pessimister i sin tro på framtiden. Det är flickorna som står för pessimismen, och den kännetecknas av att de inte tror att framtiden blir ljus, vi har mycket problem som det är nu och det blir svårt för oss att lösa dem och även om vi lyckas få bukt med dagens problem kommer det säkert nya. Som pedagog är det mitt uppdrag att få upp dessa elever ur den eventuella hopplösheten de känner. Skolan ska ge eleverna tro på framtiden och det är lika viktigt att prata lösningar på problemen som att prata om problemen. Optimisterna kännetecknas av sin positiva tro på framtiden, de tror att det löser sig så småningom och framtiden är inget vi behöver vara oroliga över. Den rena optimisten tror dessutom att en del av dagens miljöproblem inte är så allvarliga som det sägs utan vi kan vara lugna. Eleverna känner inget större engagemang för en hållbar utveckling och min slutsats, i likhet med tidigare studier, är att eleverna har svårt att se hur de själva kan påverka. Det ser inte sin roll i det stora hela.

9. Referenser

9.1 Tryckta källor

Andersson, Björn, Kärrqvist, Christina, Löfstedt, Arne, Oscarsson, Vilgot & Anita, Wallin (1999) *Utvärdering av skolan 1998 avseende läroplanernas mål (US98) Tema tillståndet i världen*. Stockholm: Liber distribution

Bjurwill, Christer (1993) *Föreställningar om framtiden: Optimism och pessimism hos några olika åldersgrupper. En metodstudie*. Malmö: Lärarhögskolan

Carle, Jan & Sjöstrand, Per (1993) *Ung och grön*. Stockholm: Statens ungdomsråd

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Kommittén för utbildning för hållbar utveckling (2004) *Att lära för hållbar utveckling*. Stockholm: Fritzes

Oscarsson, Vilgot (2005) *Elevens syn på globala förhållanden och framtiden. Rapport från den nationella utvärderingen av grundskolan 2003(NU03)- samhällsorienterade ämnen*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik

Skolverket (1996) *Skolverkets rapport nr 113- Det samlade stödet för miljöundervisningen- en utvärdering*. Stockholm: Liber

Skolverket (1999) *Överenskommet!- Fem internationella överenskommelser som ligger till grund för de nya läroplanerna*. Stockholm: Liber

Skolverket (2004) *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 Huvudrapport – naturorienterade ämnen, samhällsorienterade ämnen och problemlösning i årskurs 9*. Stockholm: Fritzes

Sörlin, Sverker & Öckerman, Anders (1998) *Jorden en ö, en global miljöhistoria*. Stockholm: Natur och kultur

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet

Världskommissionen för miljö och utveckling (1988) *Vår gemensamma framtid*. Stockholm: Prisma

9.2 Elektroniska källor

Barn- och ungdomsnämnden (2004) *Jag kan bli vad jag vill- Barn- och ungdomsnämndens skolplan 2004-2006* [www] Hämtat från

<<http://www.karlskrona.se/upload/18049/skolplan%202004-2006.pdf>> Hämtat den 20 januari 2006

Göteborgs universitet (2003) *Agenda 21- den svenska texten*[www] Hämtat från< <http://www.mls.miljo.gu.se/agenda21/innehall.htm>> Hämtat den 19 januari 2006

Utbildningsdepartementet (1994) *Senaste lydelse av Förordning om 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna*[www] Hämtat från <<http://www.skolverket.se>> Hämtat den 20 januari 2006

Naturvårdsverket (2005) *Om hållbar utveckling* [www]

Hämtat från < <http://www.naturvardsverket.se/>> Hämtat den 19 januari 2006

9.3 Muntliga källor

Informant 1, 2, 3 och 4 18 april 2006

Informant 5, 6 och 7 19 april 2006

Informant 8, 9 och 10 20 april 2006

Bilaga 1

Inför intervjuerna förbereddes vissa frågor som skulle ställas under intervjun. Under de olika intervjuerna ställdes även en del fortsättningsfrågor för att ytterligare klargöra elevens svar. Grundfrågorna var dock desamma vid varje intervju. Nedan följer en redogörelse för dessa frågor.

1. Tänker du på framtiden?
2. Vilken framtid är det du tänker på? (Din, jordens)
3. Om du tänker på jordens framtid, hur känner du inför den?
4. Tänk dig 50 år framåt i tiden, hur tror du att dagens miljöproblem ser ut då?
5. Hur tror du att jordens befolkning ser ut om 50 år?
 - Antal?
 - Levnadsstandard?
 - Lokalisering?
6. Hur tror du att det ser ut i naturen om 50 år?
7. Hur ser det ut i havet om 50 år?
8. Vilka är de framtida energikällorna?
9. Idag använder vi mycket av det jorden ger oss, så kallade resurser, hur tror du det ser ut med resurserna om 50 år?
 - Fossila bränslen?
 - Mat?
 - Vatten?
 - Skogen?
10. Vems ansvar är det att se till att vi får en hållbar utveckling?
11. Vad gör du själv för att vi ska få den hållbara utveckling som vi strävar efter?
12. Vilka förslag har du på åtgärder för att framtiden ska bli så ljus som möjligt för alla?